

רבי יוסף ב"ר ישועה עדני זלה"ה
מחכמי עדן - כ' סיון תר"ן
רבי ישראל ב"ר יהיא שרעבי זלה"ה
ראש השוחטים בראש העין
- כ' סיון תש"ס
רבי עוואב' ב"ר שלום זנרדני זלה"ה
רב מושב ינון - כ"א סיון תשנ"א
רבי סעדיה ב"ר עורד יפת זלה"ה
אב"ד דוראן שבתעיו
- כ"ב סיון תשי"ט
רבי שלום ב"ר שלמה עפרי זלה"ה
מרבני רמלה - כ"ג סיון תשל"ח

בתרי תורה

הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לע"מ מרן מנחם מנחם פרידמאן רבי ירחמיאל גרשון בן האגון רבי צבי יהודה ארלשטיין זלה"ה. מרן האגון הגדול רבי שמריהו יוסף חיים בן מרן האגון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה. מרן האגון הגדול רבי שמעון ב"ר דוד בערני זלה"ה. מוקיר ורחיל רבנן דל"ו ר' שלום ב"ר יהיא מורחיו הלוי זצ"ל - כ"ד סיון תשס"ט. זקנתי אצילת המידות מרת שולמית מורחיו ע"ה ב"ר שלום עצנר זלה"ה - ט"ו אב תשפ"ג. ואחיה רבי שלום ב"ר שלום עצנר זצ"ל - כ"ב מרחשון תשע"ו. ר' עזרא ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל - ל' סיון תשפ"ג. דודי הרב אברהם ב"ר דוד ברחמי זצ"ל. הרב אלעזר עזריה זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם. ר' זכריה ב"ר יוסף נחסי זצ"ל. ר' ישראל ב"ר יהודה חבבי זצ"ל. הבה"ח נפתלי צבי יעיש זצ"ל בן יבלחט"א רבי יגל. מרת בתיה שאלתיאל הלוי ב"ר עזר שרעבי זצ"ל - ט' סיון תשפ"ג ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה. ולכות הרבנים הגאונים הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א. הרב אלעזר ב"ר אהרן שליט"א. הרב יצחק בן אסתר שליט"א. מרת צביה ב"ר יוסף תחיל. הגערה שרה בת שולמית תחיל. לרפ"ש במהרה בתושה"י. ולהצלת והצלחת אחב"י. הנתונים בצורה ובשביה באה"ק ובשאר גליותיהם, והשם ירחם, עמו ינחם, על יד מנחם, אב"ר.

כתר של א"ש

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יהיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך (י, ל"ה).
איתא במדרש הגדול (ובסגנון דומה בספרי), בשעה שפניך עמנו, הם נסים, וכן הוא אומר, אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה (שמות ל"ג, ט"ז). **ועוד איתא שם**, ויפצו 'איביך' וינסו 'משנאיך', וכי מה הן כל גוי הארצות ממלכות האדמה, שהן קרואין אויבין ושונאים למקום (כלומר מי הם שיחשבו אויבים לו יתברך. אבש"ד). אלא שכל מי שהוא אויב ושונא לישראל, כאלו הוא אויב ושונא למקום, וכן הוא אויבו המקום, שנאמר וואיבתי את איביך וצירתי את צרריך (שמות כ"ג, כ"ב), ע"כ.

ומרן הגר"י רצאבי שליט"א בנפלאות מתורתך דרש פסוק זה למלחמת גוג ומגוג (ע"י תרגום יונתן, וע"ש עוד הוכחות לזה) קומה ה' ויפצו, כי לעתיד לבא, לא ידון הקב"ה את הגויים מיושב כמו שהיה במבול, אלא מעומד, דהיינו בזריות עצומה, ואף האומות שכרתו תחילה ברית ביניהם לסוף יפצו ויתפרדו איש מעל אחיו. ולבסוף לאחר שתשקוט הארץ מן המלחמה, ובנחה יאמר, שובה ה' ושכון בתוך רבבות אלפי ישראל, בבנין בית המקדש השלישי בגאולה השלימה, במהרה בימינו אמן. עכת"ד.

בימים ושעות אלו, נישא כולנו תפילה לאבינו שבשמים, האר פניך אלינו, קומה ה' ויפצו אויבי עמך שהם אויביך, ומשנאי עמך שהם משנאיך. **ובוודאי** שבעת רצון כוז שמתעוררת הקריאה של פרשת השבוע, תקובל תפילתנו לפניו, ונזכה במהרה גם לסיפא דקרא, שישרה השי"ת שכינתו בתוכנו, בבית עולמים, אכ"ר. **שבת שלום.**

לקרוע שקית בשבת כשיכול להתיר את הקשר שבה
[א שאלה:] משפחה אחת היו רגילים לאפות לחמניות בכל ערב שבת ולאכסנן בשלוש שקיות כך שקשרו כל אחת מהן לאחת מסעודות השבת. הם הסתפקו כיצד יש לפתוח את השקיות בשבת, האם ע"י התרת הקשר או ע"י קריעתן וכפי שיתבאר בסמוך. **תשובה:** הספק בזה הוא כיון שדעת מרן השו"ע (סי' ש"ז ס"א) כדעת הרי"ף (שבת מא:) והרמב"ם (שבת פ"ו ה"ב) שקשר שאינו מעשה אומן ודהיינו שסתם בני אדם אינם יודעים לעשותו וגם לא נעשה לעולם, מותר לקשרו ולהתירו, א"כ אף הקשר שעשו בשקית מותר להתירו ואין לקרעה ולקלקלה כי המקלקל פטור אבל אסור. מאידך הרמ"א שם כתב בדעת הרי"ף והרמב"ם, שכל קשר מהודק נחשב קשר של אומן, ולפ"ז אף הקשר שעושים בשקית הוא מהודק היטב שאינו נפתח מאליה, ואסור להתירו. ולדידן נראה עיקר כדעת מרן השו"ע, וכן השמיט השת"י את הרמ"א בזה, ולכן קשר מהודק אינו נחשב קשר של אומן שהרי סתם בני אדם יודעים לעשותו (שו"ת חוות יאיר סי' קמ"ג, שו"ת מעט מים סו"ס ח' ועוד).

אמנם יש לצדד כי גם לדעת השו"ע שמותר להתיר את הקשר, מ"מ היות והשקית כמוה כחותלות של תמרים שמותר לסותרם כדי להוציא תכולתם, הרי זה נחשב כשבירת אגוז כדי ליטול האוכל שבתוכו (סימן ש"ד ס"ח) גם אם ניתן להוציא תכולת השקית באופן אחר. ולכן אע"פ שמותר להתיר את הקשר של השקית כאמור לעיל, מי שרוצה לקרעה בדווקא מותר, וכן הורה מרן שליט"א כי מותר להתיר את הקשר כדעת מרן, אך אם קל לו יותר לקרוע וכ"ש שחושש להחמיר שלא להתיר את הקשר, יקרע.

שיור אמה על אמה זכר לחרבן האם הוא דווקא בריבוע
בן נשאלתי ממי שלא היה לו מקום כנגד הפתח לריבוע של אמה על אמה זכר לחרבן, כיון שהייתה שם תקרה נמוכה כך שנותר לו גובה כ-25 ס"מ שזה כחצי אמה, האם יכול לפרוס את האמה על אמה, ולשייר חצי אמה בגובה על שתי אמות רוחב. **תשובה:** בפרי מגדים (סי' תקס"מ משב"ז סק"א, א"א סק"ג) הסתפק אם השיור צריך להיות מרובע והכריע כי מסתבר שגודל השיור צריך להיות דווקא אמה על אמה ריבוע, והוסיף שמ"מ העולם אין נזהרין מזה. והנה לעניין חיוב מזוזה בבית שיש בו ד' על ד' אמות, קי"ל שאין צריך דווקא ריבוע אלא העיקר הוא השטח בשיעור זה (רמב"ם הלכות מזוזה פ"ו ה"ב). והטעם כתב מהרי"ץ (פער"צ ח"ב סי' ס"ו), כי בשיעור זה הוא ראוי לדירה אף שאינו ריבוע. אכן בענייננו כתב מרן שליט"א (עול"ץ ח"ג סי' קס"א) כי העיקר הוא כפי מה שמצדד הפמ"ג. וכתב טעם נפלא לדבר שהוא כדי שנוכח את תבנית ההיכל שהיה ריבוע מאה אמה על מאה אמה וכן את תבנית הר הבית שהיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג ופ"ה ה"א). וכתב עוד שלכן ג"כ אין לעשותו עגול אף כשיש בתוכו לרבע אמה על אמה. ולפ"ז מי שאין לו אפשרות לעשות ריבוע כנגד הפתח, לא יעשה אותו שלא בריבוע, אלא יעשה במקום אחר כגון מעל פתח הכניסה מבפנים או במקום הקרוב יותר לקיר שהוא נגד הפתח. או אף על התקרה סמוך לכותל שכנגד הפתח (כ"כ בספר פסקי תשובות שם או' ב' והסכים לזה מרן שליט"א בשו"ת עול"ץ שם).

אבל, מהו להתארח אצל ילדיו בתוך י"ב חודש
[ג שאלה:] האם מותר לאבל תוך שנתו על אביו ואמו, להתאסף עם כל בני ביתו לסעודה משפחתית לגיבוש. **תשובה:** האבל על אביו ואמו אסור בשמחה כל י"ב חודש ולכן אסור להתאסף עם רעיו לסעודה יחדיו (רמב"ם הלכות אבל פ"ו ה"ז, שו"ע יו"ד סי' שצ"א ס"ב). אך לארח את משפחתו בביתו אותם שרגילים להתארח אצלו וכן להתאסף כל האבלים ביחד, מותר. ובנדון שבשאלה יש להסתפק האם מותר לאבל להשתתף, כי מחד מדובר בבני משפחה שרגילים לבוא אצלו להתארח, אך מאידך התאספות כל בני המשפחה ביחד זה אינו דבר שרגילים בו, ולכאורה יש בכך שמחה. **ואמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א** כי דבר זה בפשטות אין בו איסור, אא"כ עושים בזמן ההתאספות תוכניות שיש בהם לגרום שמחה למשתתפים וכגון דברי חידות וכדומה, ואז ראוי לאבל להחמיר ולא להשתתף.

והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבד את עבדת ה' (זו, י"א)

ביאור טעם תנופת הלויים

א] ענין תנופה זו הביא רש"י, בדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי (ע"י ויקרא י"ד, י"ב), ע"כ. והדברים מתבארים במדרש אגדה כאן שממנו מוצאים דברי רש"י, כי לפי שהיו הלויים כפרה לישראל (ובדלקמן פסוק ט"ט), עשה להם כאשר עושים בקרבן. ושם מבואר דלכן גם נצטווה להקרב את הלויים לפני אהל מועד, והקהלת את כל עדת בני ישראל (לעיל ט'), בדרך שהמקריב מביא אל אהל מועד, ויעו"ש עוד ובמדרש הגדול מבואר בזה טעם אחר, עשו במעמד כל העדה, כדי שיהיו נוהגין כבוד בלוייה, ע"כ.

ויש להבין מדוע הביא רש"י לדוגמא את אשם מצורע. ועוד, הלא מבואר שם בתורת כהנים והניף אותו לאשם, אשם טעון תנופה ואין האיש טעון תנופה (וע"ע נזיר מ, א. מה ללויים שכן טעונים תנופה בגופם, תאמר במצורע דלא). וא"כ אין נלמד משם על תנופת הלויים.

אכן גם זה מתבאר מדברי המדרש (בתחילת הפרק), דהלא הקב"ה לקח בחלקו את הלויים במקום בכורי ישראל, שנאמר תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל (לקמן ט"ז). ואותם בכורות נפסלו מחמת שעבדו עבודה זרה, ועבודה זרה נמשלה כמת שנאמר ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, כ"ח), וגם המצורע נמשל במת, שנאמר אל נא תהי כמת (לקמן י"ב, י"ב) ואומר בשנת מות המלך עוזיהו (ישעיה ו, א'). לפיכך הצריכו הויה כאילו הם טמאי מתים, ותגלחת וכיבוס בגדים כאילו הם מצורעים, וגם התנופה היא כמו שעושים בקרבן מצורע, הבא לכפר על החשוב כמת, כך עשו ללויים, שבאו לכפר על עוון ע"ז החשוב כמת.

תנופה היא הרמה

ב] ותנופה זו היא 'הרמה', וכמו שתרגם אוקנלוס כאן 'זירים', כפי שתרגם בכל התורה (ע"י לעיל ה', כ"ה בענין מנחת הקנאות. וכהנה רבות בספר ויקרא). **וכן תרגם לקמן** (פסוק כ"א) וינף אהרן אתם תנופה לפני ה', וארים אהרן יתהון ארמא קדם ה'.

וכן מפורש בויקרא רבה (פכ"ו, ט') על אהרן הכהן שהיה גדול בכח, בוא וראה כשהניף את הלויים, עשרים ושנים אלף הניף ביום אחד, כיצד היה מניפם, מוליך ומביא מעלה ומוריד. **וכן מפורש במדרש הגדול פרשת קרח** (ט"ז, י"ג), שאמרו דתן ואבירם, ולא די לו שקלקל אותנו והעביר תער על כל בשרינו, והניף אותנו, ושיחק בנו, כתינוק הזה שהוא משחק בכדור ומניף אותו לכל צד. **וכ"כ במדה"ג כאן** (פסוק כ"א) וינף אהרן אותם, כמשמעו.

וע"פ האמור לעיל, מובן הדבר, כי התנופה האמורה כאן, עניינה כתנופה שנאמרה באשם מצורע.

ענין התנופה למתק הדינים

ג] וכן מבואר בבוזה"ק פרשת תזריע (סוף דף מח, ב), תא חזי דהא ליואי דאתו מהאי סטרא דינא לא מתדכאן עד דאתעברו מנהון שיערא וכו', ובגין דיתבסמון יתיר (מיתוק הדינים יתר), בעי כהנא דאתא מסטרא דחסד עילאה לארמא לון יעו"ש. **ויותר מפורש בבוזה"ק בהשלמות** (לדף קנא, ב. נדפס בדף ש"ג), רבי יהודה שאיל לרבי אבא, למה היה הכהן מניף את הלויים. אמר לו, משל למה הדבר

דומה לתינוק. כשהוא בוכה וכוועס, מה עושין כדי לפייסו. אמר ליה רבי יהודה, מניפין אותו ומנענעים אותו כדי לשתקו. אמר ליה רבי אבא, יהודה יהודה, מלה זאת באה לידך ולא חקרת בה, והלא ישמעו אנך מה שפיק מדבר. כך היא מדת הגבורה כועסת ורוגזת. דכתיב, שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם. וכתיב ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה. לפי שהם מתגברים ומתקשים באפס ועברתם, לצאת לעשות דין לכלות ולהכרית בני העולם (וכמ"ש לעיל דהלויים אתו מסטרא דדינא) וכו', כדי שישקוט הצד של גבורה שלהן כדי שלא יתעורר הדין בעולם, ע"כ. ולדבריו נמצא דענין התנופה הוא להמתקת הדינים מעל הלויים.

שיטת רס"ג וחכמי תימן כי הנפת הלויים היא הולכה

ד] אכן במדרשי חכמי תימן מבואר כי לא הניף אהרן את הלויים כהנפת הקרבנות. וכך מפורש במדרש אור האפילה, אין תנופת הלויים כשאר תנופת הקרבנות, אלא יוליכם בעזרה והשיר מכה לפניהם, ע"כ. **וכן מפורש במדרש החפץ להרזיה**, שיוליכם ויביאם בעזרה, והשיר מכה לפניהם. וזו היא תנופתם. וכ"ה במדרש שואל ומשיב כאן.

ה] וכן מתבאר ממה שתרגם רס"ג והניף אהרן את הלויים תנופה, 'ויזפהם הרון זפא', ע"כ. (וכן לקמן (פסוק כ"א) 'ויזפהם הרון זפא', ע"כ. **וביאר מוהר"ר עמרם קורח זלה"ה בנוה שלום**, ד'אלוף' בערבי היא ההליכה כדי ליכנס למקום וכו'. וזהו שתרגם הנפה שהיא לגבי אדם, אבל תנופה האמורה אצל בעלי חיים וזולתם תרגם תחרוך, ע"כ. **וואולי משמעות מילה זו** לא לסתם ליווי, אלא לליווי בשיר, וכמו שהביא מוהר"ע ק בעלמות שיר, שהפיוטים שנתייסדו לאמרן בעת כניסת הכלה לחופה נקראים אצלנו בלשון 'זפאת'. **וכמו שתרגם רס"ג** על הפסוק אשר ארש אשה ולא לקחה (דברים כ, ז), ולם יזפהא, וביאר כאן בנוה שלום, שלא כנסה לביתו. הרי דנזכר עניין זה להכנסת האשה החדשה לביתו. והיינו בשיר, כנהוג, (וע"ע בשע"ה אה"ע סי' ר"ז סעיף כ"ה ובענין יצחק ס"ק רל"ג ורמ"א). וזהו כדברי מדרשי חכמי תימן דלקמן.

וכבר כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בנפלאות מתורתך כאן (אות ה'), דמדברי רס"ג אין תימה, שמצינו לו בכמה דוכתי שמפרש היפך מה שדרשו רז"ל, כי מגמתו לבאר פשטיה דקרא, וכמו שמבואר בהקדמתו, כתבתי זה הספר 'תפסיר' פשט נוסח התורה בלבד, מדויק על פי המושכל והמובן (מתורגם מל"ע). **ועוד כתב** (אות ד') דמסתברא שהיה לחכמי תימן מקור בדברי חז"ל אלא שנאבדו מאיתנו. דאם זה מדברי רס"ג, היה להם לפרש שיחתם ולבאר איך הדברים מדוקדקים מתרגומו, יעו"ש.

ביאור לשון 'תנופה' לדרך זו

ו] ולדרך זו ביאר בנפלאות מתורתך (אות ב') את משמעות לשון 'תנופה', שהיא הולכה והובאה, וזהו שהולכים לפני ה'. **ואף אם** נאמר שעניינה הרמה, היא מילה מושאלת דרך כבוד וגדולה, יעו"ש. **ויש לחזק ביאור זה ממש"כ ר"י בכור שור** כאן, כי כל 'תנופות' על ענין 'דורון' הוא, כאדם שלוקח על כפיו ואומר הנה זה למלך, ע"כ. וא"כ נתינת דורון אינה בהכרח 'הרמה' ממש, אלא מלשון מתנה, בדרך שאדם מגביה מתנה להוליכה למלך.

וחרב הוצאת מתערה

בכפר מוגמר שבמחוז חראז אשר במרכז תימן, התגורר יהודי ושמו מארי סאלם מעלם זצ"ל, שהיה עוסק בסנדלרות לצורך פרנסתו. אף שפרנסתו היתה דחוקה, היה נוהג להשכים קום בחצי הלילה ולעסוק בתורה. יום אחד הביאה לו ערביה אחת כפפה מעור שנקרעה מרוב שימוש לתיקון והיו רגילים להשתמש בכפפות בשעת חטיבת עצים להסקה. הגיע יום ששי והערביה לא באה לבקש את הכפפה, מחמת שסברה שהיהודי יביא את הכפפה המתוקנת לביתה. והנה סמוך לכניסת השבת כאשר כל יהודי המקום כבר נתאספו לבית הכנסת, הלכה הערביה לבית הכנסת והחלה לקלל את סאלם מעלם. באותה שעה היה מארי סאלם אומר את הפיוט בר יוחאי והגיע למילים **וחרב הוצאת מתערה**, כיון ליבו מארי סאלם, וחזר על מילים אלו שלוש פעמים. ביום שני יצאה הערביה לחטוב עצים כדרכה, ובעודה עוסקת במלאכתה מעדה ונפלה לתהום ונעשה גופה אברים אברים (לבניכם ספר)